

ŚWIADOMOŚĆ OSÓB STARSZYCH NA TEMAT WŁAŚCIWEGO ODŻYWIANIA

Karol Augustowski, Magdalena Augustowska

Streszczenie: Właściwe odżywianie się odgrywa istotną rolę u osób w każdej grupie wiekowej. Wpływa na metabolizm, jak również na możliwe interakcje na linii lek-pożywienie, co jest szczególnie istotne u osób 65+, u których przyjmowanie leków jest stosunkowo powszechne. Badania przeprowadzono wśród 81 osób starszych mieszkających na wsi, jak i w miastach, posiadających różne wykształcenie i będących w różnej sytuacji finansowej. W badaniach zastosowano autorski kwestionariusz składający się z 19 pytań, za które można było uzyskać łącznie 25 punktów. Wyniki ukazały bardzo niski stopień świadomości żywieniowej osób starszych, przy jednoczesnym znacznym stopniu przeświadczenia osób w wieku 65+, że ich sposób żywienia jest prawidłowy. W konsekwencji nie wykazują oni zainteresowania w skorzystaniu z porad dietetyka.

Słowa kluczowe: osoby starsze, świadomość żywieniowa, poradnictwo dietetyczne, odżywianie

1. Wstęp

Przekształcenia w strukturze demograficznej Polski, a w tym względnie szybkie starzenie się populacji polskiej [Ożga, Małgorzewicz 2013] wpływa na konieczność zmian w różnych płaszczyznach: ekonomicznych, gospodarczych, czy też w sektorze ochrony zdrowia. Sytuacja w ostatniej z dziedzin w ostatnich czasach ulega znacznej poprawie, zwłaszcza w opiece geriatrycznej [Wieczorowska-Tobis 2010], jednak w aspekcie właściwego odżywiania się osób starszych zmiany nie przebiegają już w tak szybkim tempie. Pomimo wprowadzenia wielu ministerialnych programów, których celem jest poszerzenie wiedzy w zakresie dietetyki i aktywności fizycznej, będących istotnymi działaniami w profilaktyce ochrony zdrowia [Ożga, Małgorzewicz 2013, Rządowy Program] modyfikacje postaw żywieniowych osób w wieku 65+ są często nieobserwowane. Jest to podyktowane długoletnim przyzwyczajeniem do cyklicznego spożywania tych samych produktów i potraw, przyzwyczajeniem do sposobu ich przyrządzania, co niejednokrotnie w przeświadczeniu osób starszych nie wpływa negatywnie na ich stan zdrowia. Konsekwencją tego stanu rzeczy są często różnego rodzaju problemy, które w przypadku osób starszych dotyczą najczęściej otyłości i niedożywienia, a w tym w zdecydowanej mierze dominuje niedożywienie białkowo-kaloryczne i białkowe, oraz niedobory mineralno-witaminowe [Humańska, Kędziora-Kornatowska 2009]. W dalszej kolejności wpływa to na liczne zmiany patofizjologiczne, jak np. zmniejszenie beztłuszczowej masy ciała [Carlsson i in. 2009], zmniejszenie masy mineralnej kości [Babiarczyk, Turbiarz 2012], czy wiele zmian endokrynologicznych i neurologicznych [Chernoff 1994] oraz zaburzenia wydajności układu pokarmowego [Bień 1995, Dzieniszewski i in. 2001, Jurczak i in. 2011]. Wyniki aktualnych badań w tym zakresie ukazują, iż odsetek osób starszych z nadwagą wynosi ok. 46%, a z otyłością ok. 21% [Stawarska i in. 2009]. Osób niedożywionych jest ok. 13%, a zagrożonych niedożywieniem – 57% [De La Montana, Miguez 2011, Waśkiewicz i in. 2012]. Wyniki te świadczą w wielu przypadkach o katastrofalnym braku kompetentnej wiedzy w zakresie właściwego sposobu odżywiania.

Potrzeba edukacji żywieniowej wśród osób w wieku 65+, choć także w innych grupach wiekowych jest nieodzowna. Problem w tym względzie jest jednak znacznie szerszy – jak przekonać osobę, której zdaniem odżywia się prawidłowo do poszerzenia swojej wiedzy z zakresu dietetyki i edukacji żywieniowej

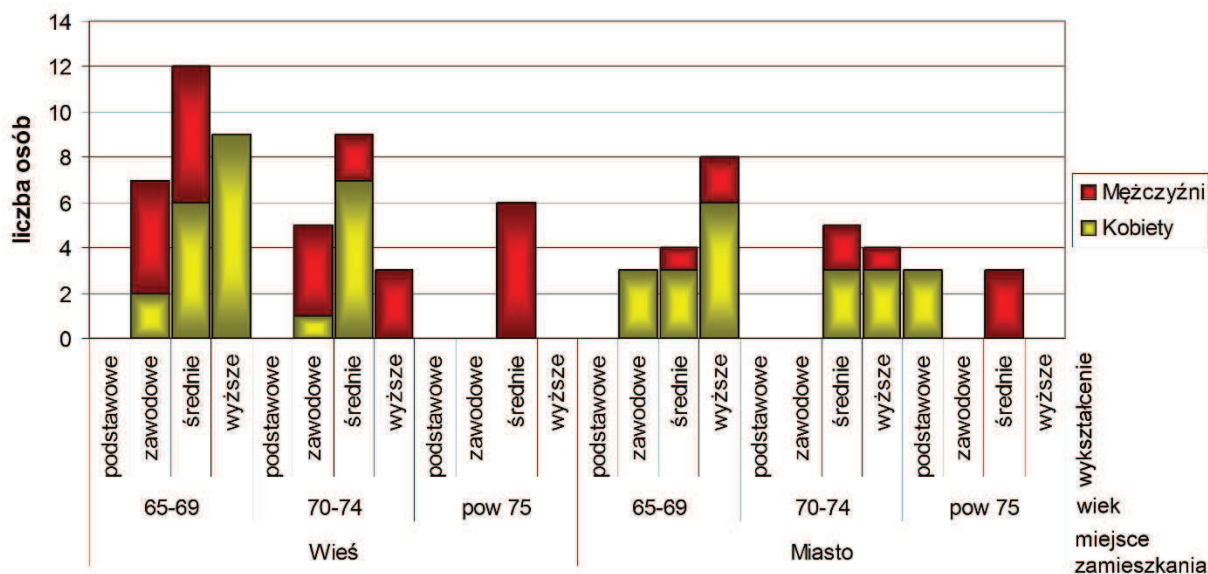
2. Materiał i metody

W celu oszacowania skali tego problemu przeprowadzono badania w kierunku określenia stopnia znajomości podstawowych zasad prawidłowego odżywiania się. Wzięło w nich udział 81 osób starszych (ryc. 1) (osoby, które osiągnęły co najmniej 65 rok życia [Strzelecki i in. 2011], mężczyźni i kobiety, mieszkający na obszarach wiejskich oraz w miastach, o różnym wykształceniu i sytuacji finansowej w gospodarstwie domowym. Osoby badane były mieszkańcami dwóch województw – małopolskiego i podkarpackiego.

W kwestionariuszu sformułowano pytania dotyczące subiektywnego odczucia osób starszych na temat jakości ich sposobu odżywiania, dziennej liczby posiłków, które winny być spożywane, grup produktów jakie powinny dominować w codziennej diecie, rodzajów tłuszczów używanych do smażenia, dopuszczalnej ilości soli kuchennej dodatkowo dodawanej do potraw, ilości płynów, jaka winna być przyjmowana w ciągu doby oraz prawidłowej liczby poszczególnych grup produktów w codziennej diecie. Odpowiedzi osób badanych odnosiły się bądź to do ich aktualnego stanu zdrowia, bądź też w odniesieniu do osoby zdrowej (zgodnie ze wskazaniem badanych). Łącznie osobom ankietowanym postawiono 19 pytań o różnym poziomie trudności, za które można było „zdobyć” 25 punktów. Określenie świadomości żywieniowej oparto na poniższej skali:

- 0 – 25% sumy zdobytych punktów – brak świadomości żywieniowej,
- 26 – 50% sumy zdobytych punktów – niska świadomość żywieniowa,
- 51 – 75% sumy zdobytych punktów – średnia świadomość żywieniowa,
- powyżej 76% sumy zdobytych punktów – dobra świadomość żywieniowa

Ankietowani określali także swoją opinię na temat ewentualnej chęci skorzystania z usług edukacyjnych (w jakiegokolwiek formie – kursów/szkoleń/warsztatów) w zakresie prawidłowego sposobu odżywiania się.

Ryc. 1. Charakterystyka badanych osób

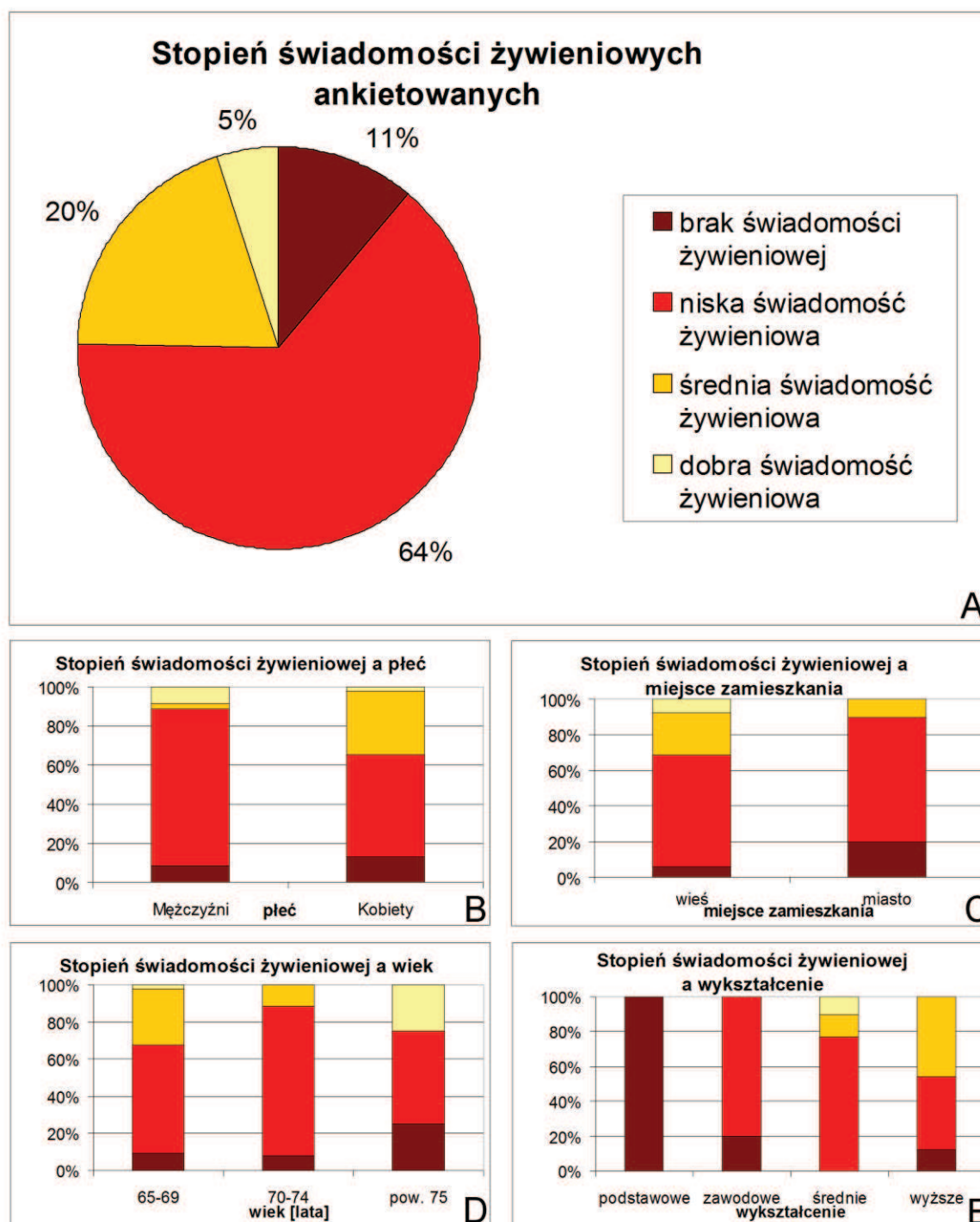
3. Wyniki

Średnia ilość zdobytych punktów uzyskana przez wszystkich respondentów wyniosła zaledwie 11 pkt (44% wszystkich punktów) i była zróżnicowana między 2 a 18 punktów. Wyniki te ukazały bardzo niską znajomość zasad właściwego odżywiania (ryc. 2A). Lepsze wyniki (choć nieznacznie tylko) w tym względzie uzyskały kobiety (ryc. 2B) oraz osoby mieszkające na wsi (ryc. 2C). Nie zaobserwowano natomiast wyraźnej prawidłowości między świadomością żywieniową, a wiekiem osób badanych (ryc. 2D). Zaznacza się jednak wyraźny jej wzrost /*przyp. świadomości żywieniowej*/ wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (ryc. 2E) – wzrost ten odnosi się do procentowego wzrostu udziału osób o średniej i dobrej świadomości żywieniowej.

Brak wystarczającej wiedzy żywieniowej uwidaczniał się często już w odpowiedzi na pierwsze z pytań – ile posiłków winno się spożywać każdego dnia. Wśród wszystkich ankietowanych 24 osoby (30% respondentów) wskazały nieprawidłowe odpowiedzi. Byli to mężczyźni (25% spośród wszystkich badanych mężczyzn), jak i kobiety (32% spośród wszystkich badanych kobiet). Wszyscy badani o wykształceniu podstawowym nie znali odpowiedzi na to pytanie, a spośród osób o wykształceniu zawodowym i wyższym ok. 38% z nich odpowiedziało również błędnie. Najlepiej w tym względzie wypadli ankietowani o wykształceniu średnim – mniej niż co 6 osoba nie знаła prawidłowej odpowiedzi. W odniesieniu do miejsca zamieszkania to osoby zamieszkujące obszary wiejskie częściej odpowiadały prawidłowo – w ich przypadku odnotowano 17% błędnych odpowiedzi, podczas gdy ankietowani zamieszkujący w miastach – udzielili w 50% błędne odpowiedzi).

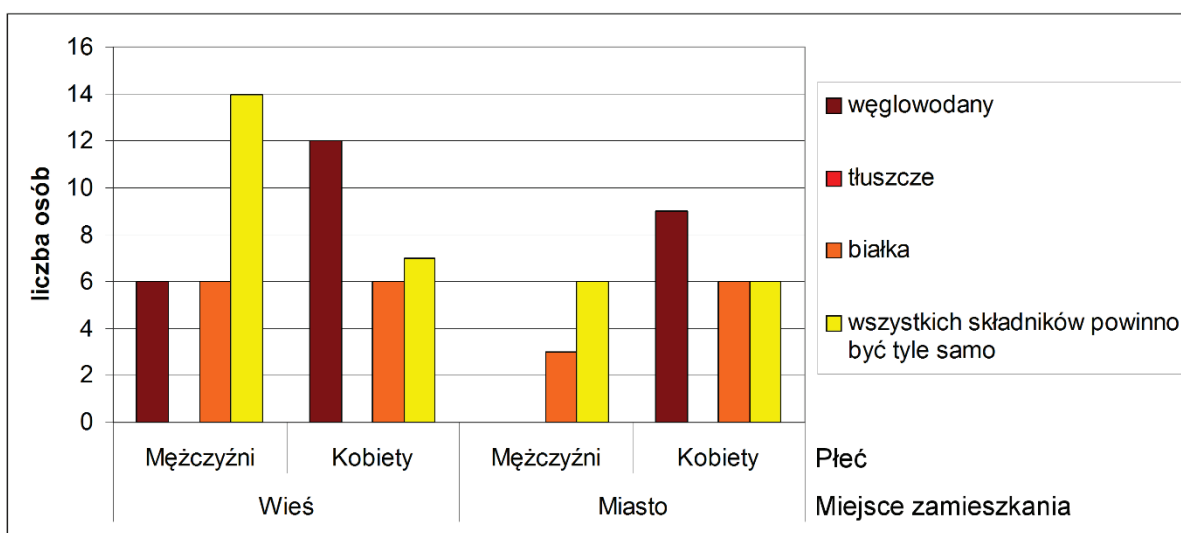
Duży odsetek prawidłowych odpowiedzi odnotowano w pytaniu – jaki udział w całodiennej diecie powinno stanowić pierwsze śniadanie. Spośród wszystkich badanych 6 osób (ok 7%) uznało, że jest ono nieistotne i można je pominąć. Były to wyłącznie kobiety o średnim wykształceniu, zamieszkujące obszary miejskie. Identyczna liczba ankietowanych określiła, że pierwsze śniadanie powinno być możliwie skromne. W tym przypadku byli to prawie wyłącznie mężczyźni zamieszkujący najczęściej obszary wiejskie.

Na pytanie dotyczące, jakie produkty powinny dominować w codziennej diecie (ryc. 3) poprawną odpowiedź zaznaczyło jedynie 27 respondentów (33% ankietowanych). Były to głównie kobiety, bez wyraźnej prawidłowości co do miejsca zamieszkania. Mężczyźni wskazujący prawidłową odpowiedź w tym pytaniu byli wyłącznie mieszkańcami obszarów wiejskich. Istotny w tym względzie wydaje się odsetek osób wskazujących prawidłową odpowiedź. Wśród mężczyzn wyniósł on zaledwie 17%, wśród kobiet z kolei – 46%.

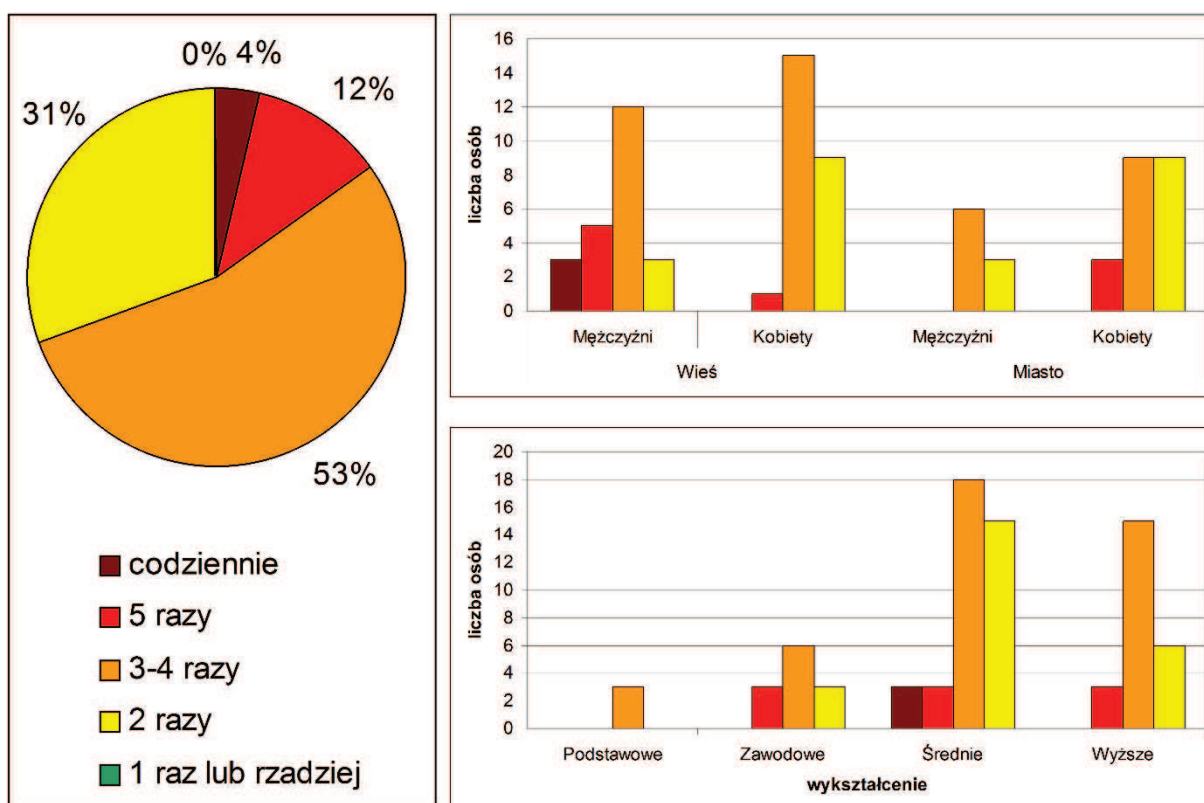

Ryc. 2. Stopień świadomości żywieniowej ankietowanych (A); w odniesieniu do płci (B), miejsca zamieszkania (C), wieku (D), wykształcenia (E).

Duże zróżnicowanie w odpowiedziach ankietowanych miało miejsce w pytaniu: Ile razy w ciągu tygodnia powinno się spożywać mięso na obiad, by było to najkorzystniejsze dla naszego zdrowia (ryc. 4). Spośród wszystkich respondentów 15% wskazało, że produkty mięsne powinny się znaleźć w diecie każdego dnia lub prawie każdego dnia. Byli to zarówno mężczyźni, jak i kobiety, z wyraźnym wskazaniem na mieszkańców wsi – stanowili oni bowiem aż 75% spośród ankietowanych, którzy wskazali te odpowiedzi). Nie odnotowano wyraźnego związku między prawidłowymi odpowiedziami, a płcią respondentów, miejscem ich zamieszkania oraz wykształceniem.

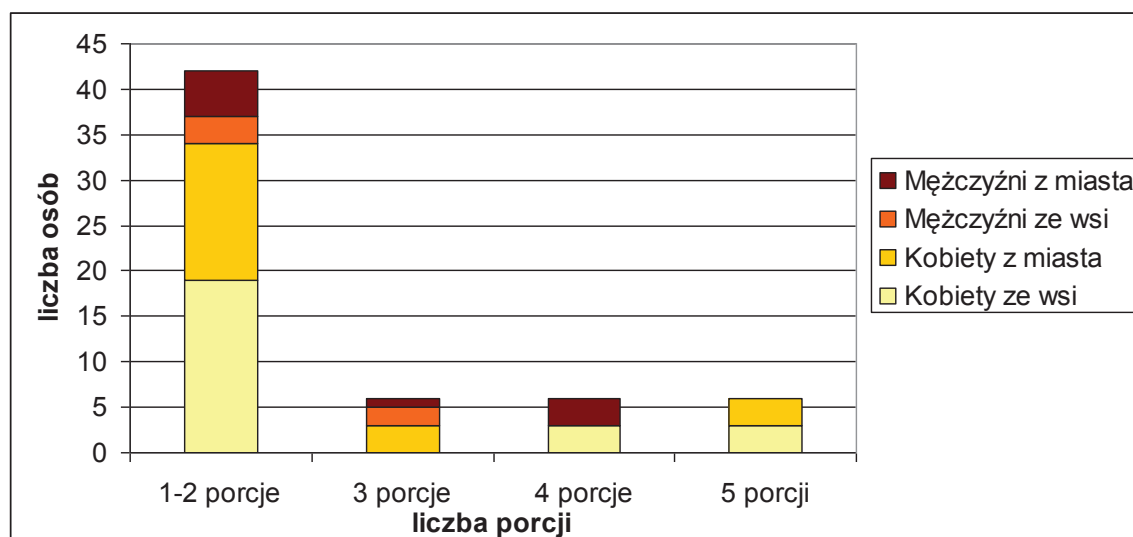
Ryc. 3. Produkty, które powinny dominować w codziennej diecie (zdaniem ankietowanych)

Ryc. 4. Właściwa częstość spożywania produktów mięsnych na obiad w ciągu tygodnia (zdaniem ankietowanych)

Bardzo niski odsetek odnotowano w poprawnych odpowiedziach na pytanie odnoszące się do właściwej ilości porcji spożywanych warzyw i owoców w ciągu dnia. Zaledwie w niewiele ponad 20 przypadkach respondenci wskazali prawidłowe odpowiedzi, a kolejnych 42 sytuacjach ankietowani określili wystarczające spożycie owoców i warzyw na poziomie 1–2 porcji w ciągu dnia. Zaznacza się wyraźnie wśród błędnych odpowiedzi na to pytanie znacznie większy udział mężczyzn zamieszkujących obszary wiejskie. Sześć osób określiła je na poziomie 3 porcji, dalsze 6 osób – 4 porcji, i kolejne 6 osób – 5 porcji (ryc. 5). Wśród odpowiedzi 4–5 porcji warzyw i owoców w ciągu dnia brak jest wyraźnych zależności. Zarówno mężczyźni, jak i kobiety wskazywali prawidłowe odpowiedzi w równym stopniu. Nie zaobserwowano również korelacji między wykształceniem, a wskazaniem respondentów.

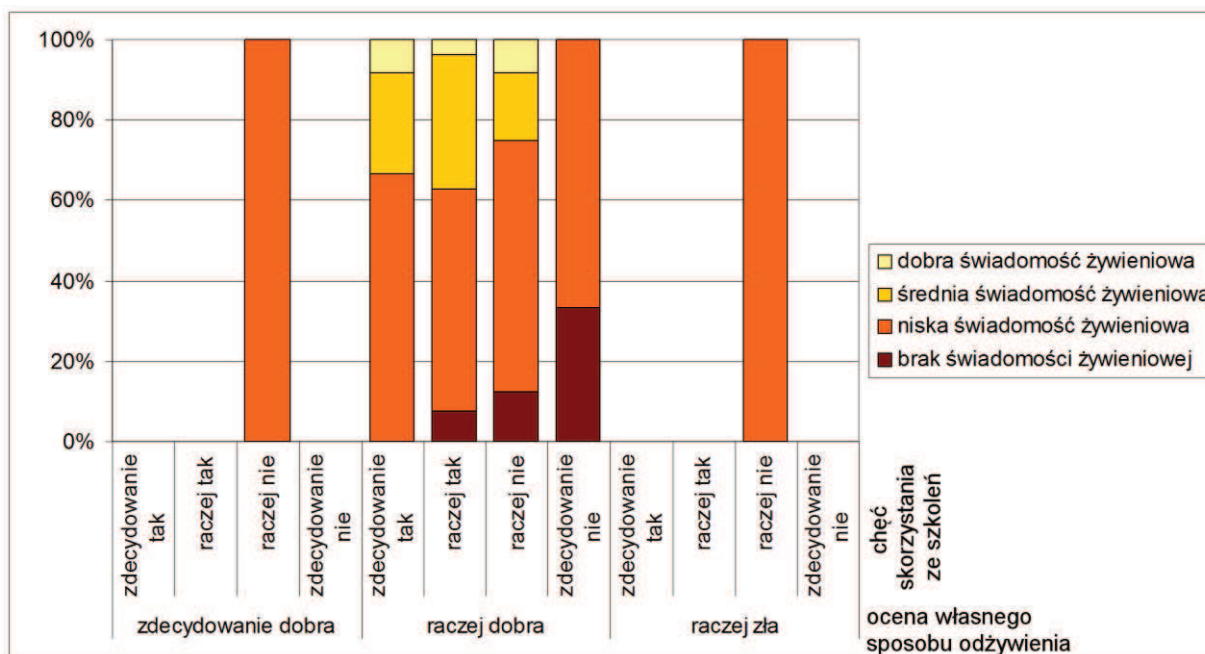

Ryc. 5. Właściwa częstość spożywania owoców i warzyw w ciągu 1 dnia (zdaniem ankietowanych).

4. Dyskusja

Zarówno wśród zaprezentowanych powyżej wskazaniach osób starszych, jak też w wielu pozostałych (tutaj nie przedstawionych odpowiedziach respondentów) uwidocznia się bardzo niska świadomości żywieniowa osób w wieku 65+. Sytuacja ta jest dodatkowo pogorszona przez brak korelacji tej świadomości, czy to z płcią, wiekiem, miejscem zamieszkania, czy wykształceniem. W wielu przypadkach w jednym z pytań korzystniej prezentowały się kobiety, w innym zaś mężczyźni. Sytuacja ta dotyczy również pozostałych kategorii. Brak jest zatem możliwości skierowania kursów/szkoleń w zakresie tematyki żywieniowej do konkretnej grupy odbiorców, a powinna ona objąć wszystkie osoby starsze. Tym bardziej jest to istotne, że wszyscy respondenci byli przeświadczeni, iż właściwa dieta znacząco bądź w dużej mierze wpływa na nasze prawidłowe funkcjonowanie organizmu i nasze zdrowie. Mimo tego blisko 50% osób biorących udział w badaniu nie wzięłaby udziału w takiej formie doksztalcania. Jest to w dużej mierze podyktowane ich błędnym przekonaniem na temat swojej wiedzy o właściwym sposobie odżywiania (ryc. 6).

Ryc. 6. Przeświadczenie o własnym sposobie odżywiania się, a stopień świadomości żywieniowej i chęć skorzystania ze szkoleń.

Taki stan rzeczy sprawia, że przed dietetykami (jak również w pewnym stopniu przed lekarzami) wyrasta nowe i zarazem trudne zadanie – jak uzmysłowić osobom starszym ich niewystarczającą wiedzę z zakresu żywienia, przekonać je do skorzystania z pomocy dietetyka, a na końcu zmienić ich nawyki żywieniowe. Jeżeli udałoby się to osiągnąć jakość spożywanych przez osoby starsze produktów i potraw ulegnie znaczącej poprawie. Przyczyni się to nie tylko do poprawy ich stanu zdrowia, ale również w wielu przypadkach – w rodzinach

wielopokoleniowych – do poprawy stanu zdrowia pozostałych osób wspólnie zamieszkujących gospodarstwo domowe.

5. Wnioski

- Osoby starsze mają bardzo często (64% wszystkich badanych) błędne, najczęściej stereotypowe przekonania na temat prawidłowego (zdrowego) sposobu odżywiania.
- Osoby starsze są często przeświadczone o swojej nieomyślności i nie są skłonne (49% respondentów) do uczestnictwa w kursach/szkoleniach/warsztatach/spotkaniach z dietetykiem.
- Świadomość żywieniowa osób starszych nie jest związana z wiekiem, płcią, miejscem zamieszkania, czy też wykształceniem.

6. Literatura

- Babiarczyk B., Turbiarz A.** 2012. Body Mass Index in elderly people – do the reference ranges matter, *Prog. Health Sci.* 2(1): 58-67.
- Bień B.** 1995. Niedożywienie – swoiste niedobory w starości, *Gerontologia Polska* 3: 35-42.
- Carlsson M., Gustafson Y., Eriksson S., Håglin L.** 2009. Body composition in Swedish old people aged 65-99 years, living in residential care facilities, *Archives of Gerontology and Geriatrics* 49(1): 98-107.
- Chernoff R.** 1994. Thirst and fluid requirements, *Nutrition Reviews* 52(2): 3-5.
- De La Montana J., Miguez M.** 2011. Suitability of the short-form Mini Nutritional Assessment in free-living elderly people in the northwest of Spain, *J. Nutr. Health Aging* 15: 187-191.
- Dzieniszewski J., Szponar L., Szczygiel B., Socha J.** 2001. Podstawy naukowe żywienia w szpitalach, Wyd. IŻŻ, Warszawa: 45-47.
- Humańska M.A., Kędziora-Kornatowska K.** 2009. Wpływ miejsca zamieszkania osób w podeszłym wieku na stan odżywiania się, *Gerontologia Polska* 17(3): 126-128.
- Jurczak I., Barylski M., Irzmański R.** 2011. Znaczenie diety u osób w wieku podeszłym – ważny aspekt prewencji zdrowia czy nieistotna codzienność?, *Geriatrics* 5: 127-133.
- Oźga E., Małgorzewicz S.** 2013. Ocena stanu odżywienia osób starszych, *Geriatrics* 7: 98-103.
- Potrykowska A., Sobczak I.** 2011. Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2010-2011, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa: ss. 255, dostępny pod adresem URL: http://www.stat.gov.pl/BIP_raport_2010-2011.pdf [dostęp: 20.02.2014].
- Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013**, Warszawa: ss. 31, dostępny pod adresem URL: http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Aktualnosci/seniorzy/Rzadowy%20Program%20ASOS_2012-2013.pdf [dostęp: 20.02.2014].
- Stawarska A., Tokarz A., Kolczewska M.** 2009. Ocena ilościowa składników mineralnych i witamin w dietach ludzi starszych zrzeszonych w wybranych warszawskich stowarzyszeniach społecznych, *Brom. Chem. Toksykol.* 2: 117-122.
- Strzelecki Z., Duszczyk M., Gałązka A., Kowalska I., Kurkiewicz J., Kuropka I., Napierała J., Waśkiewicz A., Sygnowska E., Broda G.** 2012. Ocena stanu zdrowia i odżywienia osób w wieku powyżej 75 lat w populacji polskiej. Badanie Wobasz-Senior, *Brom. Chem. Toksykol.* 3: 614-618.
- Wieczorowska-Tobis K.** 2010. Ocena pacjenta starszego, *Geriatrics* 4: 247-251.

Nazwa instytucji:

Karol Augustowski – Uniwersytet Pedagogiczny im Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Magdalena Augustowska – Śląska Wyższa Szkoła Medyczna w Katowicach

Dr Karol Augustowski

Adres do korespondencji:

kaugustowski@wp.pl, magdalenaugustowska@wp.pl, augustowscydietetycy@gmail.com

CREATIVETIME

doktorant.com.pl

1 ZAGADNIENIA AKTUALNIE PORUSZANE PRZEZ MŁODYCH NAUKOWCÓW

TOM I

Redaktorzy Wydania: Marcin Kuczera, Krzysztof Piech

Skład tekstów i projekt graficzny okładki: Marcin Kuczera

Korekty: Ilona Kuczera, Krzysztof Piech

Opracowanie pt. ZAGADNIENIA AKTUALNIE PORUSZANE PRZEZ MŁODYCH NAUKOWCÓW zawiera recenzowane prace naukowe Młodych Naukowców współpracujących z CreativeTime, którzy wzięli udział w Konferencji Młodych Naukowców nt. WPLYW MŁODYCH NAUKOWCÓW NA OSIĄGNIĘCIA POLSKIEJ NAUKI – VII edycja – Kraków 6.12.2014 i Łódź 13.12.2014. Skład opracowania wykonano na podstawie dostarczonych przez autorów tekstów. Wszystkie artykuły zostały opublikowane na odpowiedzialność ich autorów. Za treść odpowiadają autorzy poszczególnych tekstów.

ISBN: 978-83-63058-46-3

Opracowanie

Niniejsza książka elektroniczna DVD ma służyć młodym naukowcom! Propagujemy podejmowane działania wśród młodych naukowców, wiedzę, innowacyjne badania oraz rozwój nauki. Nauka musi charakteryzować się ciągłym rozwojem. Dzisiejsi naukowcy korzystają z coraz to nowocześniejszych metod badawczych, prowadzą różnego rodzaju projekty, których efekty w nieodległej przyszłości mają służyć całej społeczności i otaczającemu nas środowisku. Niniejsze opracowanie zawiera zbiór zagadnień naukowych. Przedstawione zagadnienia wskazują jakie trendy zainteresowań naukowych panują obecnie wśród młodych naukowców.

Młody naukowiec

Absolwenci studiów drugiego stopnia coraz częściej podejmują decyzję o rozpoczęciu studiów doktoranckich. Decyzja ta często podyktowana jest chęcią pozostania na uczelni w charakterze naukowca i wykładowcy. Niestety po otrzymaniu dyplomu doktora nauk tylko część młodych naukowców pozostanie na uczelni macierzystej. Część młodych doktorów zasili inne uczelnie i jednostki naukowe, a zdecydowana większość rozpocznie kolejny etap swojego życia w instytucjach państwowych i firmach prywatnych. Dlatego też obok realizacji własnych badań naukowych i pisanie pracy, doktoranci powinni podjąć wszelkie możliwe działania zmierzające do nawiązania współpracy z firmami prywatnymi, aby realizować dalszą karierę zawodową. Włączanie się doktorantów w różnego rodzaju projekty międzyuczelniane, współpracę w modelu naukowiec-firma, udział we wszelkich konferencjach i szkoleniach o charakterze biznesowo-naukowym zwiększa szanse doktorantów na rozwój naukowy i zawodowy, a przede wszystkim może przynieść upragnioną satysfakcję.

Młodzi naukowcy, którzy pozostali na uczelni wyższej w charakterze często asystenta, adiunkta mają również wiele możliwości nawiązania współpracy ze stale rozwijającym się polskim biznesem. Należy zastanowić się, w jaki sposób przenieść własne dokonania i pomysły naukowe do realizacji w biznesie.

Biznes

Niewątpliwie szansą dla biznesu są innowacje, które niosą ze sobą między innymi młodzi naukowcy. Każdy dobry biznesmen powinien zdać sobie sprawę, że nie ma innowacji bez nowych pomysłów i badań naukowych.

Sami spróbujmy zachęcić właścicieli polskich firm, osoby decyzyjne, menedżerów do nawiązywania współpracy z nami - Młodymi Naukowcami.

Wydawca:

CREATIVETIME

Ul. Mehoffera 10,

31-322 Kraków,

wydawnictwo@creativetime.pl

Nakład 360 egzemplarzy

Wydanie ISBN